

Pro Silva excursie oktober 1999

Behoud van structuurvariatie en menging in het Zeisterbosch

Niet het creëren, maar het behouden van menging en structuurvariatie in het bos stond centraal in de Pro Silva excursie van oktober 1999. Het zeer gevarieerde Zeisterbosch leent zich bij uitstek voor dit thema. Enkele discussiepunten die tijdens deze Pro Silva excursie naar voren kwamen, zijn in dit artikel samengevat.

Het Zeisterbosch is één van de zeldzame voorbeelden van zeer gemengd, rijk gestructureerd bos in Nederland. Het is een oud boscomplex dat tussen 1720 en 1770 is aangelegd op heide, stuifzand en gedegradeerd eikenhakhout. Het maakte deel uit van het landgoed Beek en Royen. In 1913 is het Zeisterbosch van particuliere handen overgegaan naar de gemeente Zeist. Sinds 1994 wordt het beheerd door de Stichting het Utrechts Landschap.

Vanaf de aankoop door de gemeente Zeist is het bos kleinschalig beheerd. Alleen dode en zieke dennen werden geoogst en onder het kronendak zijn kleine verjongingsgroepen van diverse boomsoorten aangelegd. Vooral douglas, lariks, beuk en Amerikaanse eik blijken in deze kleinschalige setting goed te gedijen en grove den en zomereik te verdringen.

Concurrentiekrachtige boomsoorten zoals douglas en beuk zijn het Zeisterbosch geleidelijk steeds meer gaan domineren.

Al een eeuw lang wordt het Zeisterbosch intensief bezocht. De gebruikers van het bos voelen zich sterk betrokken bij dit stadsbos. De huidige beheerder houdt hier rekening mee en betreft de verschillende gebruikersgroepen bij het beheer. Recent is een nieuw beheerplan opgesteld. Het Utrechts Landschap heeft het concept in een open discussie met de gebruikers besproken. Tijdens een presentatie is de bosontwikkeling geschetst en is aangegeven op welke manieren deze bijgestuurd kan worden. De keuzes en consequenties zijn tijdens een aantal excursies in het bos toegelicht. Het beheerplan is vervolgens bijgesteld. Douglas en Amerikaanse eik worden nu bijvoorbeeld geleidelijker teruggedrongen. Het plan wordt door een groot deel van de gebruikers gedragen. Ook bij de uitvoering zullen de gebruikers nadrukkelijk worden betrokken. Deze participatieaanpak kost nu wat extra,

maar kan in de toekomst veel problemen - en dus kosten - besparen.

Tijdens de Pro Silva excursie is gediscussieerd over de vraag hoe je in dit bijzondere bos - uitgaand van de uitgangspunten van Pro Silva - de structuurvariatie en menging in stand kunt houden of versterken. Het bosbeheer stond daarbij centraal. Aansluitend hierop is nagedacht over communicatie met bosgebruikers over beheeringrepen. Er is een aantal opstanden bezocht, waar onderstaande vragen als uitgangspunt zijn gebruikt voor de discussies:

- hoe is de huidige situatie ontstaan?
- wat gebeurt er als je niets doet?
- hoe behoud je hier structuurvariatie en menging?
- in hoeverre passen de geopperde ideeën in de Pro Silva gedachte?

Bij een discussie over de schaal van ingrijpen in het bos, verdelen de excursiedeelnemers zich automatisch over een grote en een kleine groep.

– hoe communiceer je voorgenomen beheeringrepen met bosgebruikers?

In het verleden werd in het Zeisterbosch iedere open plek snel ingeplant. Door dit consequent kleinschalig beheer zijn in het Zeisterbosch vrijwel geen open ruimten. Het bos is dan ook overwegend dicht en donker. Reden om een van de weinige grote verjongingsplekken in het bos op te zoeken en stil te staan bij de vraag of hier goede verjongingsmogelijkheden voor grove den aanwezig zijn. De meningen hierover zijn verdeeld. De totale omvang lijkt groot genoeg, maar de mix van pioniers en meer schaduwtolerante soorten beperkt hier het toekomstperspectief van de grove den.

In een sterk gemengd bosgedeelte met 160 jaar oude grove dennen, 50 jaar oude douglas en kleinere aandelen andere boomsoorten, zijn al discussiërend toekomst- en dunningsbomen aangemerkt. Vraagstelling daarbij is: hoe herstel je de kleinschalige structuurvariatie en houd je de menging zoveel mogelijk in stand? Boomsoorten die weinig in het bos voorkomen – zoals

beuk, eik, esdoorn en linde – zijn meestal als toekomstboom aangewezen. De mening over de vitaliteit en het toekomstperspectief van de grove den varieert. Diverse excursiebezoekers zien de toekomst voor deze boomsoort hier somber in en zijn geneigd geen grove dennen als toekomstboom aan te merken. Anderen bestempelen de meest vitale dennen als toekomstboom. Ook voor douglas loopt de keuze van toekomst- en dunningsbomen sterk uiteen. Sommige groepen merken veel kwalitatief goe-

de douglas als toekomstboom aan, andere weinig. Wat bij de ene groep een dunningsboom is, is voor de andere een toekomstboom!

Een steeds terugkerend discussiepunt vormt de schaal van ingrijpen in relatie tot licht- en schaduwboomsoorten. De huidige individuele menging van licht- en schaduwboomsoorten wordt door sommigen als problematisch ervaren. Er wordt gedacht aan ruimtelijke scheiding, waarbij het beheer in bepaalde bosgedeelten gericht wordt op verjonging van lichtbehoevende boomsoorten met weinig concurrentiekracht, zoals grove den en eik. Maar op welke termijn? Via gericht vrijstellen van bijvoorbeeld vitale dennen of eiken, kan de menging van licht- en schaduwsoorten binnen het huidige bos blijven bestaan. Maar kan dit ook wanneer men het bos via natuurlijke verjonging gemengd wil houden? Gaan douglas en beuk

Kader 1: Uitgangspunten Pro Silva

Pro Silva bleek tijdens de excursie niet voor iedereen hetzelfde te betekenen. De verschillen in opvatting hangen samen met de beheerdoelstelling: is Pro Silva beheer alleen gericht op houtproductie, of ook op natuur en recreatie? Tot voor kort was Pro Silva beheer per definitie op houtproductie gericht: houtteelt in een gemengd bos met een continu bosklimaat, via kleinschalige ingrepen en natuurlijke verjonging. Maar sinds enkele jaren wordt de term Pro Silva ook steeds vaker gebruikt wanneer ook natuur en recreatie onderdeel uitmaken van de doelstelling. Hierdoor is het verschil met geïntegreerd bosbeheer geleidelijk verdwenen.

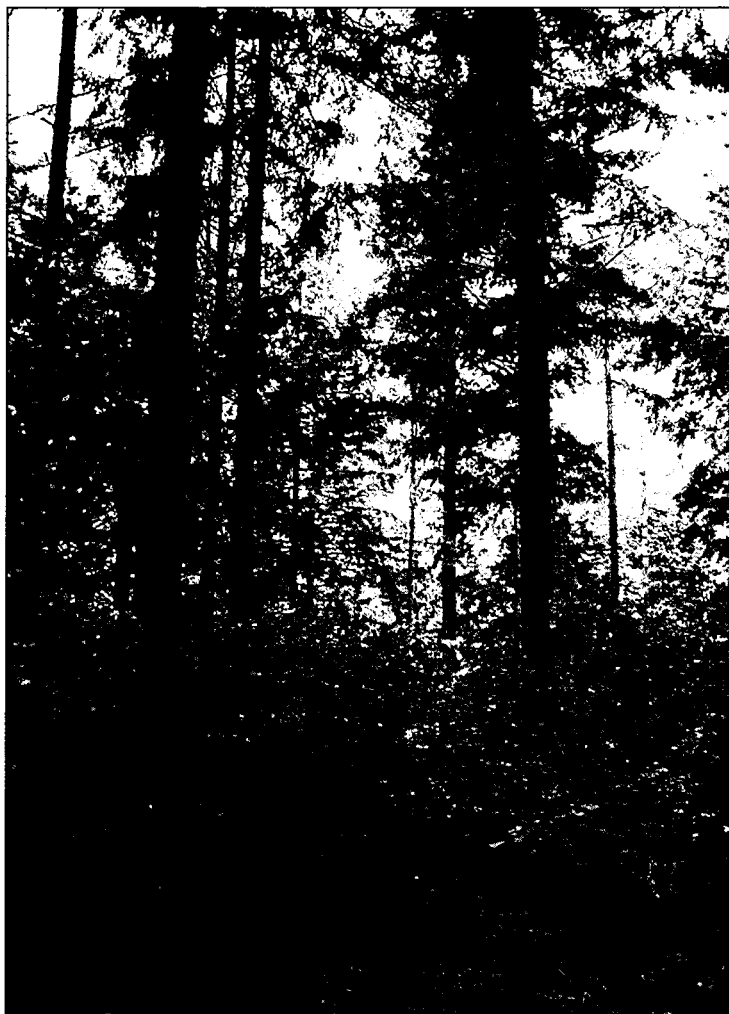
Het doel van de Pro Silva excursies is geen doelstellingendiscussie, maar om met vakgenoten in het bos te praten over beheer gericht op kleinschaligheid en menging. Binnenkort zal de werkgroep Pro Silva discussiëren over de uitgangspunten van Pro Silva. Heel belangrijk blijft het concrete beheer: letterlijk "voor het bos".

Het smalle pad door donker douglasbos wordt door wandelaars als spannend ervaren

na dunningsgewijs verjongen niet steeds meer de verjonging domineren?

Op een plek is een zeer dichte douglasverjonging platgezaagd (zie foto's). Schermbomen van douglas zijn vooralsnog blijven staan. De deelnemers zijn het erover eens dat dit niet werkt: lichtklimaat en zaadbronnen zijn optimaal voor een volgende golf douglasverjonging. Maar wat zou je hier wèl doen? Een van de genoemde opties is ook alle schermbomen en andere douglas in dit deel weg te halen, een vrij groot gat te maken en te hopen op een gemengde verjonging met daarin lichtboomsoorten als grove den, berk en lariks. Er wordt zelfs gesuggereerd om ook beuk en tamme kastanje voor dit doel plaatselijk te verwijderen. "Probeer de lichtboomsoorten te verjongen, schaduwverdragende boomsoorten komen er vaak vanzelf wel tussen."

Als voordeel van grotere open plekken maken wordt gezien, dat de structuurvariatie en belevingswaarde toenemen. Hierbij speelt een tegenstrijdigheid een rol: open plekken worden gewaardeerd, maar het maken van open plekken vaak niet! Een open houding van de beheerder richting bezoekers is cruciaal. Uitleg over bosontwikkeling en de (on)mogelijkheden die hieruit voortvloeien werkt. De gebruikers worden zo serieus genomen en niet als domme leken behandeld. Hoe belangrijk het is om goed naar de wensen en ervaringen van de bosgebruikers te luisteren, blijkt wanneer we in een donker stukje douglasbos met dichte ondergroei staan. Een aantal ex-

cursiedeelnemers verwacht dat de wandelaar dit eng vindt, maar tijdens een inspraakavond is gebleken dat het pad juist als spannend wordt ervaren. Ook de beschutting in de winter wordt gewaardeerd.

Het laatste object is een menging van 150 jaar oude grove den en 75-jarige Amerikaanse eik, met daaronder een tweede boomlaag van jonge beuk. De meeste excursiedeelnemers zijn onder de indruk van de kwaliteit van de Amerikaanse eik. Sommigen vinden de huidige variatie aan boomsoorten en leeftijdsclassen

aanleiding om voorlopig niet in te grijpen: "de grove dennen verdwijnen geleidelijk, maar de beuken gaan geleidelijk in het kroendak doordringen". Anderen stellen voor om groepsgewijs grove den toekomstbomen vrij te stellen van Amerikaanse eiken en elders kleinschalige verjongingsplekken te maken. Op deze manier kan een deel van de dennen worden behouden en een gevarieerder bosmozaïek ontstaan. Maar "het beheer moet niet te ingewikkeld worden", dus: deze aanpak proberen en vervolgens de bosontwikkeling volgen.